

Εθνική Πολιτική Βιβλιοθηκών - Συνδιάσκεψη για την Διαμόρφωση Εθνικής Πολιτικής για τα Αρχεία και τις Βιβλιοθήκες

Γιώργος Ζάχος^[1]

[1] Πρόεδρος του Γενικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών, Γενικών Αρχείων του Κράτους και της Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης.

Αισθάνομαι **ιδιαίτερη τιμή, χαρά, αλλά και ευθύνη, να ομιλώ ενώπιόν σας, σε μια Συνδιάσκεψη που, οργανώνεται για πρώτη φορά στη χώρα μας, και ελπίζουμε να αποτελέσει σημείο αναφοράς για τη διαμόρφωση μιας νέας Εθνικής Πολιτικής για τις Βιβλιοθήκες και για τα Αρχεία, δύο σημαντικούς θεσμούς της κοινωνίας μας, με πολλές ανάγκες βελτίωσής τους αλλά και δυνατότητες προσφοράς σε πολλούς τομείς.**

Στον περιορισμένο χρόνο που έχω στη διάθεσή μου, θα αναφερθώ στα ζητήματα Πολιτικής για τις Βιβλιοθήκες, **εστιάζοντας** στα κυριότερα σημεία που οφείλει να καλύπτει, **μια Εθνική Πολιτική Βιβλιοθηκών, καθώς και** στα **σπουδαιότερα μέσα και τις επιμέρους δράσεις για την εφαρμογή και την υλοποίησή της.**

Στη χώρα μας διαθέτουμε Βιβλιοθήκες που απευθύνονται στο ευρύτερο κοινό που φέρουν μια ποικιλία ονομάτων (Δημόσιες, Δημοτικές, Κοινοτικές, Παιδικές, Βιβλιοθήκες, Πολιτιστικών Συλλόγων ή Επιστημονικών Εταιρειών κ.α.), καθώς και Βιβλιοθήκες που απευθύνονται σε συγκριμένο κοινό : Ακαδημαϊκές, Ερευνητικές, Νοσοκομειακές, Σχολικές και βέβαια την Εθνική Βιβλιοθήκη και τη Βιβλιοθήκη της Βουλής που έχουν εθνικούς ρόλους κ.α.

Χαρακτηριστικό της λειτουργίας των Βιβλιοθηκών στη χώρα μας αποτελεί, **η εξαιρετικά περιορισμένη ή ανύπαρκτη λειτουργική συνεργασία μεταξύ τους.**

Έλλειψη συνεργασίας παρατηρείται **και στη δημιουργία των Ψηφιακών Συλλογών** που αναπτύσσουν Βιβλιοθήκες, Αρχεία, Μουσεία κ. α.

Η ανάγκη για συντονισμένη λειτουργία των Βιβλιοθηκών διαπιστώθηκε από πολύ παλιά. Ήδη από το 1931, **υπήρξε πρόβλεψη για συντονισμό των Βιβλιοθηκών, με την ίδρυση του Γενικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών, που όμως τότε** είχε ισχύον αποτέλεσμα στην ανάπτυξη ενός **Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών.**

Επανάληψη της **πρόβλεψης** αυτής είχαμε αργότερα, με τον Αν. Νόμο του 1949 για τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες.

Παρά το γεγονός ότι **ο Νόμος αυτός, επηρεασμένος** από την Αμερικανική παρουσία στα πολιτικά πράγματα στη χώρα μας εκείνης της εποχής, **συνέβαλε, ως ένα βαθμό, στη συγκρότηση** ορισμένων **Δημοσίων Βιβλιοθηκών, δεν επέτυχε** όμως, και πάλι, **να δημιου-**

γήσει και να λειτουργήσει ένα **Εθνικό Σύστημα Βιβλιοθηκών.**

Η ισχύουσα σήμερα νομοθεσία (ο Νόμος 3149/2003) **καθορίζει** σε λεπτομέρεια με τη λειτουργία των **Δημοσίων Βιβλιοθηκών** (που εποπτεύονται από το ΥΔΒΜΘ), **χωρίς όμως να τις συνδέει** με τις

Βιβλιοθήκες των άλλων κατηγοριών για τη δημιουργία συνεργειών που θα **εξασφαλίζουν** την παροχή υπηρεσιών Βιβλιοθήκης σε όλο τον πληθυσμό της χώρας.

Στη **νομοθεσία** προβλέφθηκε, για μια ακόμη φορά, **η συγκρότηση Γενικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών,** (νυν Γενικό Συμβούλιο Βιβλιοθηκών, Γενικών Αρχείων και Εκπαιδευτικής ΡαδιοΤηλεόρασης) με κύρια **αρμοδιότητα** την «επεξεργασία και πρόταση σχεδίων ενιαίων δράσεων των Δημοσίων Βιβλιοθηκών της χώρας».

Σπαράγματα πολιτικής για τις άλλες κατηγορίες Βιβλιοθηκών **είναι διάσπαρτα** σε Νόμους, Π.Δ. και Υπουργικές Αποφάσεις, **για επιμέρους θέματα,** αλλά **δεν διαμορφώνουν** και ούτε συνιστούν εθνική πολιτική.

Μέχρι σήμερα, λοιπόν, η **εξαιρετικά περιορισμένη** συνεργασία μεταξύ των Βιβλιοθηκών και η **κατακερματισμένη λειτουργία** τους είναι χαρακτηριστικό των **Βιβλιοθηκών** της χώρας μας, με αρνητικά αποτελέσματα όπως:

- μεγάλες επικαλύψεις στις συλλογές,
- ανορθολογική διαχείριση των ανθρωπίνων και δημοσιονομικών πόρων,
- ανισομερής χωροταξική κατανομή,
- περιορισμένη αξιοποίηση Εθνικών και Κοινοτικών πόρων και
- χαμηλό επίπεδο υπηρεσιών.

Το Γενικό Συμβούλιο Βιβλιοθηκών, Γενικών Αρχείων του Κράτους και Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης, του οποίου **έχω την τιμή να προεδρεύω, αποδέχθηκε, από την πρώτη στιγμή,** -και με μεγάλη συναίσθηση της **ευθύνης και του καθήκοντος,** την **πρωτοβουλία** της αξιότιμης **Υπουργού Παιδείας να δρομολογήσει** τις διαδικασίες για τη διαμόρφωση μιας Εθνικής Πολιτικής Βιβλιοθηκών και Αρχείων **και είδε τη σημερινή Συνδιάσκεψη** - και τη σχετική διαβούλευση που προηγήθηκε - **ως σταθμό για την κατάθεση θέσεων και προτάσεων και ως αφετηρία σχεδιασμού** του Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών

που αρμόζει στη χώρα μας.

Το Συμβούλιο συζήτησε, με προσοχή, τις ιδέες και τις προτάσεις που εισηγήθηκαν οι **ομάδες εργασίας** που συγκρότησε και **καταθέτω** της θέσεις του για μια **Εθνική Πολιτική Βιβλιοθηκών**, που θα πρέπει:

1. **Να Προβλέπει τη δημιουργία Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών**, το οποίο θα περιλαμβάνει με συνεκτικό τρόπο όλες τις Βιβλιοθήκες που λαμβάνουν δημόσιους πόρους και θα καλύπτει χωροταξικά όλο τον πληθυσμό της χώρας μας.
2. **Να Αναθέτει στις Βιβλιοθήκες ρόλους** συνυφασμένους με τις οικονομικές, τις κοινωνικές, τις πολιτισμικές, τις εκπαιδευτικές, τις διοικητικές συνθήκες, όπως αυτές διαμορφώνονται κάθε φορά στη χώρα μας.
3. **Να Προβλέπει τη διοικητική διάρθρωση και εποπτεία του συστήματος**, ώστε να εξασφαλίζεται η συνολική αποτελεσματικότητά του και η ομοιογενής προσφορά υπηρεσιών.
4. **Να Θεσμοθετεί μηχανισμούς ελέγχου και μέτρησης των επιδόσεων** καθώς και **δομές εποπτείας και ελέγχου**, κ.α.
5. **Να Κατανέμει ευθύνες και υποχρεώσεις στην Πολιτεία και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση** για την **ανάπτυξη και τη λειτουργία** των Βιβλιοθηκών.
6. **Να Προβλέπει τη λειτουργία υπηρεσιών για ειδικές ομάδες του πληθυσμού**: εθνικές μειονότητες, άτομα με προβλήματα όρασης κ.α.
7. **Να Προβλέπει την οργανωτική και την οικονομική στήριξη του συστήματος από κρατικούς και από δημοτικούς πόρους και την ενίσχυση** των επιμέρους Βιβλιοθηκών με τη χρήση συγκεκριμένου **αλγορίθμου κατανομής** των χρηματοδοτήσεων.-
8. **Πέραν αυτών η Εθνική Πολιτική πρέπει να επιβάλει τη συνεργασία των Βιβλιοθηκών με Φορείς** που σχετίζονται με το Βιβλίο και την πληροφόρηση, ακόμη και με ιδιωτικούς φορείς που λαμβάνουν κρατικούς πόρους, καθώς και τη **συνεργασία** τους με Σχολεία, Εκπαιδευτικά και Ερευνητικά Ιδρύματα, Ερευνητικά Κέντρα κ. α.
9. **Η Εθνική Πολιτική να εξασφαλίζει επίσης την προσαρμογή των επιμέρους πολιτικών** που ασκούνται από Υπουργεία και άλλους Κρατικούς Φορείς που λειτουργούν ή επιβλέπουν άμεσα ή έμμεσα Βιβλιοθήκες.
10. **Να Καθορίζει τον συντονισμό του συστήματος σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο:**

α) Σε εθνικό επίπεδο με τη Λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών και Αρχείων το οποίο Προτείνεται:

---**να έχει** αποφασιστικές αρμοδιότητες στην οργάνωση και την εποπτεία του Συστήματος Βιβλιοθηκών και Αρχείων και στην αξιολόγηση της απόδοσής του.

---**να έχει** τη δυνατότητα διαχείρισης και κατανομής οικονομικών πόρων,

---**να συντονίζει** δράσεις σε τομείς που σχετίζονται με το βιβλίο και την ανάγνωση

β) Σε περιφερειακό επίπεδο με τη συγκρότηση Περιφερειακού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών και Αρχείων, που θα συντονίζει και θα επιβλέπει τη λειτουργία

των Βιβλιοθηκών και των Αρχείων στο πλαίσιο της Περιφέρειας.

11. **Η Εθνική Πολιτική να υλοποιείται μέσω του Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών στο οποίο θα ενταχθούν όλες οι Βιβλιοθήκες και:**

Θα εξασφαλίζει την πρόσκτηση και την κατοχή των τεκμηρίων που απαιτούνται για την ικανοποίηση των πληροφοριακών αναγκών του πληθυσμού.

Θα εξασφαλίζει πρόσβαση στις εκδόσεις ή την πληροφόρηση, επί τόπου στις Βιβλιοθήκες ή από απόσταση, με τη λειτουργία δικτύων Βιβλιοθηκών.

Θα προσφέρει στους πολίτες, μέσω των Βιβλιοθηκών, ένα περιβάλλον εύκολης και προσιτής πρόσβασης στην πληροφορία, καθώς και **ένα περιβάλλον πολιτιστικής εξέλιξης και στήριξης της κοινωνικής συνοχής**. **Θα λειτουργεί Δίκτυα Βιβλιοθηκών και υπηρεσίες** που θα στηρίζονται σε αυτά.

12. **Το Εθνικό Σύστημα Βιβλιοθηκών να λειτουργεί αποκεντρωμένα:**

(α) Σε εθνικό επίπεδο με την **ανάθεση στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος ή σε συνεργασία με άλλους Φορείς, της στέγασης του Εθνικού Δικτύου Βιβλιοθηκών**, του Εθνικού Συλλογικού Καταλόγου και του **συντονισμού** του Εθνικού Συστήματος Διαδανεισμού.

(β) Σε Περιφερειακό επίπεδο με την **ανάθεση σε μια Βιβλιοθήκη** κάθε Περιφέρειας **συντονιστικού ρόλου** των Βιβλιοθηκών της Περιφέρειας.

και

(γ) Σε επίπεδο κάθε Καλλικράτειου Δήμου με τη **Βιβλιοθήκη του Δήμου** και με τα Παραρτήματά της στους συνενώμενους Δήμους ή ακόμη και Συνοικίες του.

13. **Λειτουργώντας στο πλαίσιο του Εθνικού Συστήματος οι Βιβλιοθήκες θα οφείλουν :**

(α) να παρέχουν πρόσβαση επιτόπου ή μέσω διαδικτυακού, - δηλαδή δανεισμού μεταξύ Βιβλιοθηκών, σε όλες τις έντυπες και ψηφιακές πηγές που θα έχει ανάγκη ο κάθε πολίτης

(β) να συνεισφέρουν στη διά-βίου μάθηση των πολιτών καθώς και στην εκπαίδευση και τη μάθηση σε πολλαπλά επίπεδα.

(γ) να λειτουργούν ως φορείς εφαρμογής της Κοινωνίας της Πληροφορίας.

(δ) να υποστηρίζουν την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και τη δημιουργία επιτυχημένων επιχειρήσεων.

(ε) να προωθούν μια κουλτούρα ανάγνωσης και μελέτης, ιδίως μεταξύ των νέων, **και να συμβάλλουν**, γενικότερα, στην **πολιτιστική καλλιέργεια των πολιτών.**

(στ) να εξασφαλίζουν την πληροφόρηση σε θέματα υγείας για όλους όσους τη χρειάζονται - ασθενείς, ιατρούς, νοσηλευτές, πολίτες.

Η ανασυγκρότηση του όλου Συστήματος Βιβλιοθηκών της χώρας μας πρέπει να συνδυαστεί με την ανάπτυξη, εκ παραλλήλου, των μέσων στήριξης της συνεργασίας και της αποκέντρωσης. Τέτοια μέσα είναι τα Δίκτυα, οι Συλλογικοί Κατάλογοι, τα Συστήματα Διαδανεισμού, οι συντονισμένες συνδρομές κ.α.

Στο σημείο αυτό, επιτρέψτε μου, να θυμίσω ότι παρά την απουσία νομοθεσίας που θα επέβαλλε τη συ-νεργασία των Βιβλιοθηκών, με πρωτοβουλία των εργαζομένων σε αυτές και με τη χρηματοδότηση από Ευρωπαϊκά Προγράμματα, έχουν ήδη δημιουργηθεί διάφορα μέσα συνεργασίας, όπως οι Συλλογικοί Κατάλογοι των Ακαδημαϊκών, των Δημοσίων και Ερευνητικών Βιβλιοθηκών και το Σύστημα Διαδανεισμού των Ακαδημαϊκών και των Ερευνητικών Βιβλιοθηκών, που, όμως, δεν αποτελούν στοιχεία ενός Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών και ήδη κινδυνεύουν να σταματήσουν τη λειτουργία τους καθώς στηρίζονταν σε Προγράμματα του Κοινοτικού Προγράμματος Στήριξης.

Ως εκ τούτου οι Συλλογικοί Κατάλογοι θα πρέπει να συγχωνευτούν στην προοπτική δημιουργίας ενός μοναδικού Εθνικού Συλλογικού Καταλόγου μέσω του οποίου να εξασφαλίζεται ο διαδανεισμός και τα άλλα ευεργετήματα που μπορεί να προσφέρει.

Για να είναι δυνατή, η εφαρμογή της Εθνικής Πολιτικής Βιβλιοθηκών και η υλοποίηση του Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών απαιτούνται παρεμβάσεις σε θεσμικό και σε λειτουργικό επίπεδο.

I. Σε θεσμικό επίπεδο Νομοθετικές πρωτοβουλίες, που θα θεσμοθετούν το Εθνικό Σύστημα Βιβλιοθηκών και θα αντιμετωπίζουν νομικές εκκρεμότητες που υφίστανται για όλες σχεδόν τις κατηγορίες Βιβλιοθηκών όπως:

Για τις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες

- να εκδοθεί το προβλεπόμενο από το Νόμο ΠΔ για τους **Διευθυντές** τους,
- να **προχωρήσει** η θεσμική υπόσταση του **Συνδέσμου** των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, -
- να **συνταχθούν** οι **Διοικητικοί Οργανισμοί** τους κ.α.

Για τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες

- να αντιμετωπιστούν οι Εκκρεμότητες που προκαλεί η ασαφής Νομική τους Μορφή
- να **θεσμοθετηθεί** η λειτουργική διασύνδεσή τους με την **Τοπική Αυτοδιοίκηση**
- να **επαναδιατυπωθούν** οι διαδικασίες **εποπτείας** και **διαχείρισής** τους.

Για τις Δημοτικές Βιβλιοθήκες

- να υπάρξει σαφής ένταξή τους στα οργανογράμματα των Νέων Δήμων και η υποχρέωση των Δήμων να τις στηρίζουν με προσωπικό, χώρους και πόρους.

Για τις Σχολικές Βιβλιοθήκες

- να ενταχθούν λειτουργικά στις βασικές Υποστηρικτικές υποδομές των Σχολείων
- να αντιμετωπιστεί η μακροχρόνια λειτουργία τους με απασχόληση μόνιμου προσωπικού,
- να υπάρξουν σαφείς κανόνες χρηματοδότησης και λειτουργίας τους.

II. Σε λειτουργικό επίπεδο

Για να ανταποκριθούν στους ρόλους τους οι Βιβλιοθήκες πρέπει να διαθέτουν τις απαραίτητες **υποδομές** και να **έχουν τα μέσα** για να ανταποκριθούν στην αποστολή τους. (Βιβλιοθήκες με προσωπικό δύο ή τρία άτομα και με λειτουργικό ετήσιο προϋπολογισμό δέκα ή είκοσι χιλιάδων ευρώ αδυνατούν να ανταποκριθούν έστω και στοιχειωδώς στο ρόλο τους)!

Ως εκ τούτου, θεωρούμε ότι πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα:

Οι **ελλείψεις προσωπικού** που υπάρχουν σε όλες σχεδόν τις κατηγορίες των Βιβλιοθηκών και ιδιαίτερα στην Εθνική Βιβλιοθήκη, τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες και στα Αρχεία. Μία άμεση ενέργεια θα ήταν η πρόβλεψη για **μετατάξεις προσωπικού** στις Βιβλιοθήκες και τα Αρχεία στο πλαίσιο της Διοικητικής Μεταρρύθμισης και η υλοποίηση **συγχρηματοδοτούμενων έργων** που θα αφορούν άμεσα η έμμεσα τις Βιβλιοθήκες.

Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να δοθεί στην **Εθνική Βιβλιοθήκη** που, επί του παρόντος, δεν έχει τις δυνατότητες για να ανταποκριθεί με συνέπεια και επάρκεια στην αποστολή της. Η ενίσχυση της θα πρέπει να επιταχυνθεί και λόγω της προοπτικής μεταστέγασης της στο Νέο Κτίριο που ανεγείρεται με την ευγενική χορηγία του Ιδρύματος Νιάρχου.

Κάθε Βιβλιοθήκη πρέπει να στελεχώνεται από **επιστημονικά** και **επαγγελματικά** καταρτισμένους **Βιβλιοθηκονόμους**. Η ειδικότητα της **Βιβλιοθηκονομίας** να είναι **Πανεπιστημιακής** ή **Τεχνολογικής Εκπαίδευσης**, αλλά να μπορεί να αποκτηθεί και **σχετική ειδίκευση** μέσω διαφοροποίησης των **Προγραμμάτων Σπουδών άλλων Σχολών**, για τη δημιουργία ειδικοτήτων (για παράδειγμα Εκπαιδευτικός-Βιβλιοθηκονόμος ή Ειδικός Πληροφορικής-Βιβλιοθηκονόμος, με προπτυχιακές ή με μεταπτυχιακές σπουδές σε αντίστοιχα τμήματα).

Προσθέτω ακόμη ότι η Εθνική Πολιτική Βιβλιοθηκών θα πρέπει να **συνδυαστεί**, επίσης, **με αλλαγές στη νομοθεσία** για την **πνευματική ιδιοκτησία** στην κατεύθυνση της διευκόλυνσης της διαθεσιμότητας και της χρήσης των πηγών τόσο σε έντυπη όσο και σε ηλεκτρονική μορφή, λαμβάνοντας υπόψη τα **εύλογα δικαιώματα** των δημιουργών.

Το Συμβούλιο Βιβλιοθηκών θεωρεί επίσης απαραίτητη την **ενεργοποίηση** της πρόβλεψης του Νόμου για τις αρμοδιότητες της **Εθνικής Βιβλιοθήκης**, όσον αφορά στη συγκέντρωση και του ψηφιακού υλικού, καθώς αποτελεί στοιχείο της πνευματικής παραγωγής του λαού μας.

Κυρίες και Κύριοι,

Θεωρώ, ότι η παρούσα Συνδιάσκεψη, προσφέρει μια **θαυμάσια δυνατότητα** να συζητήσουμε στις **λεπτομέρειές** τους τα **καίρια ζητήματα** των Βιβλιοθηκών μας, που **συνοπτικά** κατέθεσα **ώστε, με διαβούλευση και με εθνική στόχευση**, να δομήσουμε, επιτέλους, στην πατρίδα μας ένα Εθνικό Σύστημα Βιβλιοθηκών και Αρχείων εφάμιλλο των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών.

Με την εκφρασμένη πολιτική βούληση και την συμβολή όλων μας μπορούμε να το επιτύχουμε!

Αθήνα, 27. 1.2011